

Naardermeer-Herinneringen

met foto's van den schrijver.

Kleine zonneplekjes liggen uitgespreid op het Bramenpaadje, dat ons eerder doet denken aan een djalan uit de tropen, dan aan een weggetje in Holland.

Links kijken we tussen wilgen door op weiland, waarachter de Rijksweg Amsterdam—Bussum zich rekt als een strakgetrokken lint.

Rechts vraagt een tropische vegetatie onze aandacht en wanneer we een open plekje tegenkomen hebben we een machtig uitzicht over een deel van een der mooiste Nederlandse Natuurmonumenten. Het Naardermeer. Gedurende de oorlogsjaren is het meer het terrein van ons orchideeën- en mossen-onderzoek geweest, waarbij we uitstekende resultaten hebben bereikt, waarover een aantal uitgebreide rapporten werd samengesteld. Dit geschiedde eveneens met de bekende Oosteinder Poel te Aalsmeer en ik heb gemeend, iets omtrent het onderzoek, dat ik in die terreinen verrichtte, waarbij ik de zeer gewaardeerde medewerking ondervond van de heren S. Groenhuijzen en D. Piet, aan de lezers van Natura niet te mogen onthouden.

Het doel van ons onderzoek was in de eerste plaats het aantal soorten te leeren kennen, dat in deze terreinen voorkwam, ten

De boomtocht met het Jan Hagensbosch.

twede de hoeveelheid per soort. Bovendien wanneer dit mogelijk zou zijn, een inzicht te krijgen in de verhouding van mos tot orchidee. Over de resultaten hebben we niet te klagen gehad. Want niet alleen, dat we van die gedeelten van de beide terreinen welke we behoorlijk onder handen konden nemen, een goed overzicht kregen, hetgeen aan de gestelde verwachtingen beantwoordde, soms zelfs overtrof, ook andere belangrijke vondsten konden worden geboekt, waar we allerminst op hadden gerekend, doch die het vermelden zeer zeker waard zijn.

De geschiedenis van het Naardermeer hebben we allen voldoende kunnen volgen uit het mooie werk van Dr. v. Zinderen Bakker en we hebben daaruit tevens de verschillende reservaten met hun vegetatie leren kennen. Dat de planten-, mossen- en paddestoelenlijst nog uitgebreid zou worden door onze vondsten, hadden we allerminst verwacht. De eerste plant, die voor vermelding in aanmerking komt, is de addertong, waarvan we tientallen exemplaren vonden op de Kooiweide, tijdens de tocht op 25 Mei 1942. Deze weide, waarvan Natuurmonumenten niet zeker wist, of er nog orchideeën voorkwamen, bleek een tafeltje welbereid te zijn. Want niet alleen de addertong had daar een ideaal plekje gevonden, ook een aantal orchideeën-planten troffen we er op onze volgende tochten in de rijke vegetatie aan, zooals de riet-orchis, de Juni-orchis alsmede de vleeskleurige orchis. Bovendien vonden we later in hetzelfde perceel een paar planten, dat bij nauwkeurige determinatie een kruising bleek te zijn van riet- x Juni-orchis en riet- x vleeskleurige orchis.

Bij de bezoekers van het meer is natuurlijk „De Kaai" langs de

„Het Paradijs", uitgang van de eendenkooi op het Groote Meer, Naardermeer.

Hoofdvaart bekend, de mooie smalle strook grond, die zoveel bijzonders te zien geeft op plantengebied. Denk maar eens aan de prachtige groeiplaats van het waterdrieblad en de vele orchideeën. Twaalf à vijftien stuks per M^2 heb ik daar van de laatste geteld, natuurlijk hoofdzakelijk Juni- en rietorchis, met een enkel exemplaar van de vleeschkleurige. Deze laatste komt slechts sporadisch in het meer voor. Maar we vonden hier tevens een rietorchis, die in zijn bloembouw sterk afweek van de normale vorm. De lip, die bij de normale vorm een afgeronde middenlob heeft, was bij het afwijkende exemplaar in lange V vorm toegespitst, terwijl de beide zijdelingse en de drie buitenste bloembladen ook spitser van vorm waren. De eerste gedachte was, dat we hier te doen hadden met de macrantha van Kees Sipkes, die deze variëteit beschreef van Zeeuws-Vlaanderen. Doch bij nauwkeurige determinatie kwam ik tot de slotsom, dat we hier met een nieuwe variëteit te maken hadden en noemde deze naar aanleiding van de toegespitste bloembladen en middenlob *Orchis praetermissa* Druce var. *cuspidata* [1]) SDD. Een twede afwijkende vorm vonden we van de Juni-orchis. Deze heeft, zoals U weet, ringvormige vlekken op de bladeren en tussen al de exemplaren, die daar zo gezellig dicht opeen stonden, troffen we een plant aan, met een habitus, volkomen gelijk aan de Juni-orchis; de enigste afwijking bestond echter uit een aantal gevulde vlekjes inplaats van ringen op de bladeren. Ook deze variëteit heeft natuurlijk zijn naam gekregen en heet thans *O. praet.* Druce ssp. *junialis.* Verm. var. *guttata* [2]) SDD. Beide soorten werden door mij omschreven in Nederlands Kruidkundig Archief van 1943.

De cuspidata vonden we op latere tochten in het Naardermeer o.m. nog op de Kooiweide en de Steppe, terwijl we hem ook aangetroffen hebben in het Sloterveen bij de Nieuwe Meer en dit jaar zelfs in de Oosteinder Poel te Aalsmeer. Ook van Kortenhoef werd hij mij gemeld. De guttata kwam niet alleen voor op „De Kaai", doch ook in de Steppe, waar ook weer de kruising van Juni- en rietorchis groeide. Tegenover de Kooiweide, aan de overkant van de Kooisloot, ligt de Oostweide, omzoomd door opgaand geboomte, waarin we de wielewaal zagen verdwijnen. Een betrekkelijk arm terrein, waarin we echter meerdere exemplaren vonden van de vleeschkleurige O, varieërende van bijkant wit, via vleeschkleurig tot donkerrose en een paddestoeltje, dat nieuw voor het

[2]) Guttata betekent gespikkeld.

Orchis Praetermissa Druse ssp. Junialis verm. (Juni-orchis).

Naardermeer bleek te zijn, n.l. *Omphalia Swartzii.* Het opgaand geboomte, dat de Oostweide afsluit, vormt een scheiding tussen weide en een merkwaardig troosteloos uitziend terrein, dat we naar zijn uiterlijk de Steppe noemden. Toch vonden we er een groot aantal orchideën, o.m. de cuspidata en guttata. Vanaf de Steppe hebben we een ware „exploratie-tocht" dwars door het Randbos langs de Meerkade gemaakt. Dat de mossenman Groenhuijzen hier zijn hart kon ophalen, laat zich begrijpen. Geen tropisch, doch een Hollands regenwoud, met varens en mossen in overvloed. Maar dat niet alleen, we haalden er tevens een paar aardige paddestoeltjes vandaan, die op een dode elzentak voorkwamen en we ter plaatse niet konden determineren. Hoe kon het anders. 's Avonds bleek ons n.l. dat we met een nieuwe soort voor Nederland te doen hadden, t.w. de *Omphalia scyphiformis* Fr.

Bijzondere vondsten op paddestoelengebied heeft het meer ons trouwens ook voldoende geschonken. Ik denk aan reservaat „De Driehoek", waar we de *Collybia leucomyosotis* vonden, welke nog niet eerder in het meer werd ontdekt en de *Psathyra subnuda* Karst., welke zelfs nieuw voor Nederland bleek te zijn, volgens determinatie van den Heer Kleyn.

Het Naardermeer heeft twee belangrijke broedkolonies van de prachtige lepelaars, t.w. in het Jan Hagensbos en op de Middenpol in de Wijde Blik. De rand van de Wijde Blik aan de Gooise kant, de z.g. Paja, is door verschillende smalle tochten in aparte percelen verdeeld. In één van die tochten troffen we een aantal paddestoeltjes aan op lischdodde-stengels. De eerste indruk was *Omphalia belliae,* maar de kleur kwam niet overeen en dan ga je verder twijfelen. De Heer Agsteribbe determineerde de soort als *Psathyra pallescens,* eveneens nieuw voor Nederland. In het twede perceel groeide de fraaie Moeraswespenorchis, welke nog niet bekend was van het Naardermeer, terwijl we er een aantal exemplaren aantroffen van het rondbladig wintergroen, waarmede we een nieuwe groeiplaats in het meer van deze soort aan de lijst konden toevoegen. Doch de mooiste vondst, die we er hebben gedaan was wel op 10 April 1943. Tijdens een mossen-excursie in een perceel ten N. van het Jan Hagensbos werden enkele monsters getrokken van het veenmos. Nu bleek ons, dat op een aantal van deze mosplantjes een zeer klein paddestoeltje voorkwam, dat we nooit eerder hadden gezien en daarom door ons werd meegenomen voor den Heer Kleyn, waarmee we 's avonds aan het determineren zijn geslagen. Het ene werk voor, het andere na werd geraadpleegd, echter zonder resultaat, totdat eindelijk Migula uitkomst gaf. In het grote werk van Dr. W. Migula, de Kryptogamen-Flora, Band III—1913, bladz. 1085, Nr. 3244 stond de peuter n.l. omschreven als *Sclerotinia Kirschsteiniana* Henn. De Heer Kleyn wijdde er een artikel aan in Fungus, waaruit ik een klein gedeelte citeer :

„Thans vraagt wederom een paddenstoel uit deze contreien onze aandacht en wel *Sclerotinia Kirschsteiniana* P. Hennings. Deze,

tot nu toe zeer zeldzame paddenstoel, is volgens mijn gegevens na publicatie van Hennings in 1899 in de Verhandlungen des Botanischen Vereins der Provinz Brandenburg" niet meer gevonden. De mij ter beschikking staande literatuur vermeldt deze zwam nergens, behalve in het grote werk van Migula : „Kryptogamenflora von Deutschland".

De Heer Kleyn vervolgt :

„Wat het eerste gedeelte betreft is het wel eigenaardig, dat de exemplaren van Hennings gekweekt werden uit Sphagnum in een laboratorium en de onze voor het eerst, voor zover ik kon nagaan, in de vrije natuur werden gevonden."

Zeker een aardig resultaat. Bij de contrôle, die we ieder jaar naar de lilliputter instellen, bleek ons, dat hij alleen in de maand April te vinden is. Hoewel op meerdere plekken in het meer een onderzoek door ons werd ingesteld naar deze ascomyceet, is het ons tot op heden nog niet mogen gelukken, hem anders dan in het genoemde perceel te vinden.

Alvorens nog iets mede te delen omtrent het mossen onderzoek, wil ik nog even de vondst vermelden van de welriekende nachtorchis aan de dijkvoet van de Meerkade in de Krommer tegenover het Diemontsbos. De nachtorchis komt in het meer sporadisch voor, in tegenstelling met de Oosteinder Poel te Aalsmeer, waar de soort rijk vertegenwoordigd is. Ook de Malaxis, het typische kleine orchideetje vonden we in een aantal exemplaren. Deze kan zich blijkbaar goed handhaven. Rest mij tenslotte nog iets te vertellen omtrent de mooie resultaten van het mossen-onderzoek. Het doel was om na te gaan, of bij onze orchideën altijd bepaalde mossoorten optreden, of dat geheel willekeurige soorten daarbij voor kunnen komen. Dat laatste bleek inderdaad het geval te zijn, d.w.z. voor de door ons gecontroleerde orchideeën. Onderzocht werden Juniriet- en vleeskleurige orchis.

Het spreekt vanzelf, dat niet alleen op de mossen in de nabijheid van orchideeën werd gelet. In verschillende percelen en reservaten hebben we materiaal verzameld, zowel van de grond als van bomen en stenen (o.a. bij de spoorbrug) en het resultaat is tenslotte geweest, dat de lijst in het Naardermeerboek van Dr. v. Zinderen Bakker aanmerkelijk kon worden uitgebreid. Want niet alleen, dat verschillende nieuwe vindplaatsen in het Naardermeer werden genoteerd, doch bovendien 23 nieuwe soorten en 2 variëteiten. De bryologen onder onze lezers zullen zeker de volledige lijst hiervan willen vernemen en daarom heb ik besloten, een gedetailleerd overzicht te geven in het Mededelingenblad.

1945 was een zeer ongunstig jaar voor het mooie Natuurmonument. Op 22 April deed de inundatie ook hier zijn verraderlijke werk. Opzichter de Bruin werd hierdoor voor een zware taak gesteld, want om het water uit zijn huis te kunnen houden, moest hij een dijkje aanleggen en dag en nacht onafgebroken pompen tot de 12de Juni. Toen was het ergste voorbij. De verschillende percelen

hadden veel te lijden gehad van het water. Een vuile drab was achtergebleven en in de vaste terreinen was geen orchidee te bekennen. De verschillende mossoorten waren geheel door de drab bedekt; gelukkig waren bij enkele veenmossoorten weer groene puntjes zichtbaar. Het riet had van de hoge waterstand geprofiteerd en kwam veelvuldiger en in groter exemplaren voor dan gewoonlijk het geval is. De lijsterbessen langs het Bramenpaadje hadden het zeer zwaar te verduren gehad en stonden verdord tussen de andere bomen en struiken, die het er beter afgebracht hadden. Wij zijn erg benieuwd, hoe alles zich weer zal herstellen.

Amsterdam, Winter 1495. DICK DEINUM.

Kort verslag van de Vertegenwoordigende Vergadering op Zondag 23 Dec. 1945 te Amsterdam.

De alg. voorzitter, Dr. Joh. van Burkom, opent de vergadering met een toespraak, waarin hij een kort overzicht geeft van de moeilijke omstandigheden, waaronder de N.N.V. zich in de afgelopen jaren op de been heeft weten te houden. Hij spreekt er zijn vreugde over uit, dat het thans weer mogelijk is, in vrede te vergaderen en hoopt, dat de Vereniging een tijd van grote activiteit en bloei, in eendrachtig samenwerken, tegemoet gaat. Hierna worden door enige ogenblikken stilte enkele vooraanstaande leden (Uittien, Luberti, Thijssen), die in de oorlogsjaren, ten dele door daarmede in verband staande handelingen, aan de vereniging ontvallen zijn, herdacht, waarna medegedeeld wordt dat over het lot van meerdere leden nog niets met zekerheid bekend is. Tenslotte dankt de voorzitter het aftredende H.B. lid Bernink, uit naam van alle leden, voor hetgeen deze tijdens zijn 36-jarige aanwezigheid in het H.B. voor de Vereniging heeft gedaan en tevens voor het belangrijke werk, dat door hem als directeur van „Natura Docet" ten behoeve van alle natuurliefhebbers, die van zijn enthousiasme en kennis hebben geprofiteerd, is verricht. Onder grote instemming van de aanwezigen wordt daarna medegedeeld, dat de heer Bernink tot erelid van de N.N.V. is benoemd.

De voorzitter vertelt hierna iets omtrent het plan, dat de N.N.V. heeft, om met 3 andere verenigingen (Natuurmonumenten, Vogelbescherming en Ned. Jeugdbond voor Natuurstudie) iets in Thijsse's Hof te Bloemendaal te laten aanbrengen ter ere van de nagedachtenis van Dr. Jac. P. Thijsse, b.v. een eenvoudige natuursteen met inscriptie of iets dergelijks. Daarnaast bestaat nog een ander groter en breder opgezet plan, om door een nationale inzameling zo mogelijk te komen tot de stichting van een Heimans-Thijsse museum, in Amsterdam. Door den heer Kleyn te dezer plaatse wordt dit voornemen nog even kort toegelicht.

Op voorstel van de afd. Eindhoven wordt hierna besloten, wat betreft de nu volgende agenda-behandeling, een wijziging in de volgorde der onderwerpen aan te brengen en wel om eerst te bespreken wat zoal nodig is voor „Natura" en eventueel mededelingenblad en daarna pas over te gaan tot het punt contributieverhoging.

Het onderwerp „Natura" geeft dan aanleiding tot een vrij langdurige maar niet altijd even duidelijke discussie pro en contra de aard, de opzet en de inhoud van het verenigingsorgaan. Tal van afgevaardigden laten hierbij hun stem horen, waarbij ten koste van veel tijd, in vele toonaarden maar al te dikwijls hetzelfde naar voren wordt gebracht. Natuurlijk blijken de meningen nog al uiteen te lopen en naast veel waardering, worden van verschillende kanten afkeurende woorden vernomen. De een wil een meer wetenschappelijk tijdschrift, een ander vindt, dat het meer wetenschappelijke er juist uit geweerd moet worden. Sommigen beweren zeker te weten, dat tal van leden het blad in het geheel niet lezen, omdat het te weinig prettige en smakelijke kost geeft, anderen brengen daarentegen naar voren, dat „Natura" naar hun mening in deze vorm zeer geslaagd is, in de smaak